

SNELLMAN JA LÄNSIMAINEN INDIVIDUALISMI

"Sivistynyt ylioppilas eilen ja tänään"

J. V. Snellman -juhlavuoden seminaari

Kuopion yliopiston Ylioppilaskunta KYY

pe 28.4.2006 klo 12-16, Mediteknia-rakennus

- jos Johan Vilhelm Snellmanin ajattelua pitäisi luonnehtia yhdellä sanalla, olisi sopiva sana mielestäni: kaksijakoinen
- erityisen hyvin tämä luonnehdinta sopii siihen suhteeseen, joka Snellmanilla oli länsimaiseen individualismiin
- Snellman eli aikakaudella, jota on toisinaan luonnehdittu "siirtymäyhteiskunnaksi"
- → aatelisvetoinen vanha sääty-yhteiskunta ja sitä tukeva kirkollinen kontrolli olivat väistymässä nousevan keskiluokan johtaman porvarillis-kapitalistisen yhteiskunnan tieltä, mutta vanhat käsitykset ja käytännöt kietoutuivat yhä osaksi uusia
- Vaikka suomalainen yhteiskunta oli vielä ensimmäisen maailmansodan aattonakin yhä kokonaisuudessaan staattinen, byrokraattinen, agraarinen, paikallinen ja konservatiivinen, Snellmanin kaltainen akateeminen oppineisto koki jo 1840-luvulla elävänsä modernissa maailmassa
- "modernilla" ei enää tarkoitettu vain ajallisessa mielessä nykyistä aikaa, vaan omaa aikaa vanhaa parempana
- esimerkiksi Snellmanin filosofisen oppimestarin Hegelin filosofiassa maailmanhistoria näyttäytyi järjen riemumarssina, jonka myötä kehittymättömät muodot korvattiin yhä kehittyneemmällä niin ihmisen itsetietoisuudessa kuin yhteiskunnassa ja valtiossakin
- → historia oli nyt mahdollista tulkita yhdeksi maailmanlaajuiseksi Historiaksi isolla H:lla
- sen perustana oli jatkuva muutos, lakkaamaton vaihtelu ja siirtyminen uusiin muotoihin - Snellmanin sanoin "pysyvää on vain prosessi"
- Snellman kuului uuteen nousevaan keskiluokkaan, joka kyseenalaisti sääty-yhteiskunnan aatelisten valtaeliitin itsestään selvän johtoaseman
- aatelisten syntyperän ja siihen sidotun yhteiskunnallisen aseman tilalle nostettiin yksilöllinen kyvykkyys ja sivistyksen kautta saavutettu "hengen aateluus"
- → kun sääty-yhteiskuntaa ideologisella tasolla oikeuttanut vanhaluterilainen alamaisuusajattelu oli vaatinut yksilöä pysymään virassaan ja säädysään, nousi 1700-luvun lopulta lähtien ennennäkemättömän tärkeäksi ajatus jokaisen yksilön omaperäisestä ihmisenä olemisen tavasta
- → tähän sisäisyyden ihanteeseen yhdistyi keskiluokan sosiaalista nousua oikeuttava ajatus siitä, että kyvykkään miehen tuli saada vapaasti hyödyntää lahjojaan, kehittää

itseään ja tavoitella omien ansioidensa mukaista yhteiskunnallista asemaa

- ↔ näin myös Snellman hylkäsi pappisuran, joka olisi ollut hänelle hänen sosiaalisen taustansa valossa "luonnollinen" valinta, ja ryhtyi opiskelemaan häntä itseään kiinnostavaa ainetta, filosofiaa
- Snellman uskoi 1840-luvulla, että hänellä oli kunnia todistaa koko ihmiskunnan historiassa ennennäkemättömän laajaa mullistusta:
  - → "Maailmanhistoria voi tuskin osoittaa aikakautta, jolloin valtioissa, tieteessä, teollisuudessa tai ajattelun ja tapojen alueella olisi tapahtunut enemmän mullistuksia", Snellman kirjoitti *Saima*-lehdessään vuonna 1845
  - → aikakauden mullistukset ilmensivät hänen mukaansa pyrkimystä siihen, että kaikille ihmisen henkisille kyvyille oli nyt suotava mahdollisuus kehittyä
- Idealistina Snellman ei hyväksynyt ajatusta, että väestönkasvun, teollistumisen, tieteellisten keksintöjen tai markkinoilla tapahtuvaan vaihtoon perustuvan kapitalistisen tuotanto- ja jakelujärjestelmän kaltainen materialistinen "satunnaisvoima" olisi ohjannut maailmaa
- <z> sen sijaan hän esitti modernin aikakauden mullistusten olevan "seurausta siitä, että ihminen on tullut tietoiseksi saavuttamastaan sisäisestä moraalista vapaudesta, joka on myös ulkoisesti toteutettava henkilökohtaisella tasolla"
- → näin myös päiväpalkkalaisten, renkien, torpparien ja muiden omistamattomien työläisten suuri luokkakin oli nyt ryhtynyt tavoittelemaan entistä suurempaa henkilökohtaista vapautta, ja sillä oli tarve tiedostaa paremmin oma ihmisarvonsa
- samalla kun Snellman piti vaatimusta entistä suuremmasta yksilöllisestä liikkumatilasta oikeutettuna, hän oli kuitenkin syvästi huolissaan siitä, miten moderni yhteiskunta tulisi pysymään koossa
- → kysymys yksilön ja yhteisön suhteesta oli teema, johon Snellman vuosikymmenestä toiseen yhä uudelleen palasi
- → yksilöllisellä tasolla kyse oli viime kädessä elämän merkityksestä, sillä jos kaikki tiedolliset auktoriteetit ja opinkappaleet olivat historiallisesti muuttuvia ja suhteellisia, miten ihminen saattoi eettisesti suuntautua tällaisessa maailmassa?
- ↔ esimerkiksi Snellmanin novellissa *Turmio* (1844) nuori opiskelijapoika Frans päätyi itsetuhoon juuri sen vuoksi, ettei kyennyt löytämään elämälleen mitään yleistä merkitystä tai päämäärää, joka olisi ylittänyt hänen itsekkäät intressinsä ja intohimonsa
- → Kun paluuta sääty-yhteiskunnan keppikuriin ja itseä ylemmässä asemassa olevien kuuliaiseen tottelemiseen ei Snellmanin näkökulmasta kuitenkaan ollut eikä pitänytkään olla, oli osoitettava, miten siveellinen maailmanjärjestys

saattoi kaikesta huolimatta toteutua ja ihminen sitoutua siihen siitä omasta henkilökohtaisesta vapaudestaan luopumatta

- ↔ oli osoitettava, ettei yksilön yläpuolella olevan järjestyksen tunnustaminen ja subjektivismista luopuminen merkinnyt yksilöllisen vapauden rajoitusta vaan sen varsinaista todellistumista
- yhteiskunnallisella tasolla Snellman puolestaan piti itsestään selvänä, että aineellisella työllä ja kansakunnan taloudellisella menestyksellä oli keskeinen välinearvo, sillä sivistys ei kukoistanut siellä, missä elettiin köyhyydessä kädestä suuhun
- ↔ hyvästä esimerkistä kävivät Kuopion seudun maata omistamattomat köyhät mäkitupalaiset ja loiset, joiden kaikkinaista raakuutta, villiyyttä ja jälkeenjääneisyyttä Snellman *Saima*-lehdessään kauhisteli
- samalla hän oli kuitenkin tietoinen siitä, etteivät hänen vaatimansa taloudellisen liberalismin mukaiset uudistukset, kuten elinkeinovapaus, ammattikuntalaitoksen ja palvelupakon lopettaminen, vapaa muutto-oikeus maan sisällä, oikeus perustaa kauppapuoteja maaseudulle, maatilojen halkominen ja käsityöpajojen perustaminen, olleet sinällään autuaaksi tekeviä
- <z> päinvastoin, eurooppalaisten kehittyneempien valtioiden antaman esimerkin valossa pauperismi eli joukkoköyhyys näytti olevan modernin yhteiskunnan väistämätön vitsaus, sillä teollisuuskapitalismin luoma uudenlainen liikkuva varallisuus keskittyi Euroopassa yhä harvempien käsiin
- → kun joukkoköyhyys yhdistyi poliittisen tietoisuuden nopeaan kasvuun, se uhkasi Snellmanin mukaan tuottaa uuden pahan, "jatkuvan vallankumouksen ja anarkian"
- ↔ Snellmanin tavoitteeksi tuli ratkaista kapitalistisen, kosmopoliittisesti suuntautuneen omistavan luokan ja potentiaalisesti kumouksellisen köyhälistön välinen dilemma siten, että molempien lisääntyvään yksilölliseen vapauteen yhdistyi tietoisuus yksityisten intressien yläpuolella olevasta yhteisestä edusta ja vastuusta
- Vaikka uudentyyppiset luokkaristiriidat olivat koko ajan voimistumassa Snellmanin ajan Euroopassa, hän ei hetkeäkään epäillyt, etteikö eri väestöryhmien erityisintressien yläpuolelle olisi voitu asettaa kansakunnan yhteistä etua
- → valtiosta tuli hänen kansallista yhtenäisyyttä korostaneessa oppijärjestelmässään aikakauden ristiriitojen yläpuolelle kohoava puolueeton mahti ja isänmaanrakkaudesta henkinen laasti, jolla modernisaation myötä eriytyvässä olevat elämänalueet ja väestöryhmät voitiin jälleen liittää toisiinsa yhdeksi kokonaisuudeksi
- → minkä moderni kapitalismi erotti, sen kansallishenki oli jälleen korkeammalla tasolla yhdistävä

***

- Snellmanin ihmiskäsitys oli erittäin kulttuurikeskeinen, sillä vastasyntynyt ihmislapsi oli hänen mukaansa avuton, järjetön ja epävapaa, eläimen lailla luonnollisten viettiensä ylivallassa elävä olento
- Koska vain järjellinen ajattelu ja järjellinen toiminta vapauttivat ihmisen tästä luonnonvälttämättömyydestä, hänet oli kotikasvatuksen avulla totutettava inhimillisiin tapoihin, pakotettava henkiseen maailmanjärjestykseen
- →koska ihminen sai järkevään ajattelunsa perinteestä, kuulumisestaan historiaan, kansakuntaan ja perheeseen, ihmiseksi sanan vaativassa mielessä tultiin siis vain kansallisen kulttuuritradition omaksumisen kautta
- Puhe lapsen luonnollisista, yksilöllisistä taipumuksista ja niiden vapaasta kehittämisestä kasvatuksen avulla oli ylipäättään Snellmanin korvissa järjetöntä, sillä kaikki kasvatusta oli hänelle perusluonteeltaan pakottamista
- ↔ pakko oli vapauden edellytys

- Myös koulu oli Snellmanin näkemyksen mukaan pakkolaitos, joka sekä jatkoi että täydellisti kodin antamaa kasvatusta
- koulun oli karsittava lapsesta kevytmielisyys sekä totutettava hänet työntekoon ja ehdottomaan kuuliaisuuteen niin, että kun hän kotona oli harjoittanut totuuden- ja oikeudenmukaisuuden hyveitä rakkaudesta lähipiiriään kohtaan, oppi hän nyt koulussa tarkastelemaan tehtäviään velvollisuuksina yhteiskuntaa kohtaan
- Pakko oli tässäkin tapauksessa ainoa vapautteen johtava tie, sillä ulkoisen kurinpidon ja ankaran järjestyksen kautta kehitettiin lapsen itsenäisyyttä opettamalla hänet vähitellen hallitsemaan itse itseään
- Itsenäisyyden ensimmäinen ehto oli Snellmanille se, että lapsi oppi alistamaan oman tahtonsa yleisille säännöille, sillä todellinen sivistys edellytti kykyä nousta yksityisen rajoittuneesta alueesta yleiselle tasolle ja ymmärtää riippuvuutensa kansakunnasta ja ihmiskunnasta
- ↔ eiväthän järjellinen ajattelu ja toiminta olleet yksilön luuloa ja mielivaltaa, vaan ihmisen ainoa tarkoitus oli tulla ja olla kelvollinen välikappale jumalallisessa maailmanjärjestyksessä

- nöyrä alistuminen ja sokea tottelevaisuus eivät kuitenkaan riittäneet Snellmanille
- <z> päinvastoin, ihmisen tuli vähitellen nousta sellaiselle tietoisuuden asteelle, jossa hän ulkoisen pakon sijasta noudatti kansakuntansa tapaa ja lakia siksi, että ne olivat hänen oman vakaumuksensa mukaan järjellisiä
- vain sellainen ihminen oli Snellmanin mukaan siveellinen ja vapaa, joka toimi oikein siksi, että halusi itse vapaaehtoisesti, omasta vakaumuksestaan toimia niin

- ajatuksen ymmärtämiseksi on muistettava, mitä vapaus Snellmanille ja koko saksalaiselle idealistiselle filosofialle merkitsi:
- vapautta ei siinä koskaan ymmärretty vapaudeksi säännöistä ja rajoituksista, sillä vasta määreiden kautta ihminen saattoi ylipäättään olla jotain tiettyä eikä vain pelkkä tyhjä olemisen mahdollisuus
- → siinä missä anglosaksinen liberaali traditio korosti vapautta *jostakin*, vapautta toimia oman halunsa mukaan ilman valtion ja yhteiskunnan asettamia esteitä, oli saksalaisen idealismin vapaus aina vapautta *johonkin*, vapautta toimia itse asettamiensa sääntöjen mukaan
- edellytys todelliseen vapauteen oli Snellmanin mukaan se, että ihminen nousi henkenä ruumiinsa yläpuolelle hallitsemaan sitä, ja jalosti eläimellisistä vieteistään järjellisiä, henkisiä tarpeita
- → esimerkiksi eläimellisestä sukupuolivietistä oli jalostettava avioliittoon ja lasten kasvatukseen suuntautuvaa sukupuolirakkautta
- näin kasvatus ja sivistys asettivat eläimellisen luonnollisuuden tilalle "toisen luonnon", historia ja kulttuuri tulivat biologian paikalle
- ↔ vasta tämä sivistysprosessi teki ihmisestä Snellmanin mukaan luomakunnan herran
- Yksityisen ihmisen kannalta tämä merkitsi sitä, että hänen oli luovuttava "omasta rakkaasta subjektiivisesta minästään, otaksutusta itsestään", sellaisesta yksilöllisyydestä, jossa ihminen eläimen tai pikkulapsen tavoin toimi satunnaisten päähänpistojensa, mielitekojensa, tunteidensa tai viettiensä ohjaamana
- <z> sen sijaan ihmisen oli oivallettava, että inhimillinen sivistys, ihmiskuntaa hallitsevat siveelliset voimat sekä niiden yhteisenä ilmauksena olevat järjelliset ajatukset olivat yleisiä, koko ihmiskunnan lävitse käyvää henkeä, joka tietyyssä historiallisessa hetkessä ilmeni kunkin kansakunnan oman kansallishengen mukaisessa muodossa
- → todellisen vapauden ja aidon persoonallisuuden ihminen saavutti silloin, kun hän luopui sattumanvaraisten mielitekojen ja viettien orjuuttamasta subjektiivisesta minästään ja omaksui vapaaehtoisesti sen, mikä oli objektiivisesti, yleispätevällä tasolla totta ja järkevää
- kuten Snellman asian kiteytti, ihmisen tuli "olla sanomatta Minä, vaan henki minussa"
- tai, kuten hän asian Kasvatustieteen luentosarjassaan 1861 ilmaisi, "ihminen on se, joksi hän itsensä tekee – – mutta toiselta puolen: ihmisen ei pidä tahtoa muuta kuin mitä hänen pitää olla, tämä on järki, tosi vapaus"
- koska modernissa maailmassa pysyvää oli kuitenkin vain jatkuva muutos, alati muuttuvaa oli myös se, mikä

konkreettinen käytäntö tai lakipykälä kussakin historiallisessa hetkessä oli yleispätevällä tasolla oikein ja järkevää

- → yksilönvapauden huipentumana Snellman pitikin sitä, että ihminen kehitti kansakuntansa tapoja, lakeja ja laitoksia olemassa olevan tradition pohjalta eteenpäin sen mukaisesti, mikä kulloisenakin hetkenä sopi jatkoksi kansakunnan kehitykselle ja oli oikeassa suhteessa sen tapoihin, tottumuksiin ja henkiseen sivistystasoon
- kuka tahansa ei kuitenkaan ollut Snellmanin silmissä kelvollinen esiintymään kansallishengen tulkkina, sillä kansakunnan muodosti varsinaisesti vain se osa väestöstä, joka oli herännyt kansallistietoisuuteen
- → näin Snellmanin yhteiskuntafilosofiaan sisältyi käsitys eräänlaisesta kansallisesta "etujoukosta", joka kussakin historiallisessa tilanteessa kykeni parhaiten ilmaisemaan koko kansan tosiasiallista etua
- etujoukkoon kuuluvat "valtionkansalaiset" - käytännössä lähinnä Snellmanin itsensä kaltaiset miespuoliset, kansallishenkiset sivistyneistön edustajat - oivalsivat omassa järjellisessä hengessään, mitä kansallishenki kyseisenä hetkenä oli ja millainen toiminta juuri nyt oli sen tahdon mukaista
- <z> naisilla ei tähän valiojoukkoon ollut asiaa, sillä Snellmanin mukaan he vaikuttivat yhteiskuntaan ja valtioon vain epäsuorasti, aviomiehensä, veljiensä ja poikiensa kautta, ja edustivat muutenkin suhteellisen kypsymätöntä tasoa inhimillisen tietoisuuden kehityksessä
- vain kansallisen valiojoukon jäsenet saivat säätää valtiollisia lakeja, uudistaa valtion laitoksia ja muokata kansallisia elämäntapoja, sillä heidän toimintansa oli kansakunnan yhteisen edun mukaista ehdottoman puolueetonta, oikeaa ja järkevää toimintaa, kun taas lukumääräisen enemmistön valta oli pelkkää väkivaltaa
- ↔ Kansanvallan asemesta Snellmanille olennaista olikin *kansallinen* valta, joka ilmaisi "kansakunnan järjellisyttä"
- → näin Snellmanin yhteiskuntafilosofia haastoi sääty-yhteiskunnan syntyperän ja säädyn mukaiset erioikeudet, mutta asettui samalla konservatiiviselle kannalle demokraattisia tasa-arvovaatimuksia vastaan

***

- kokonaisuutena arvioiden Snellmanin subjektivismiin-vastaiseen ihmiskäsitykseen sisältyi kuitenkin ratkaisemattomia ongelmia
- kun Snellman määritteli sivistyksen prosessiksi, jossa ihminen "hävitti luulotellun itsensä" ja "nousi tosi itsetietoisuuteen", hän jakoi samalla kertaa ihmisen sisäisesti kahtia

- → järkeen tai henkeen samastuvan ylemmän puolen oli asetuttava hallitsemaan halujen ja intohimojen riepottelemaa alempaa puolta ja otettava se haltuunsa "toisena luontona"
- tässä henki-ihmisen sekä sen tuomitsemien epäsosiaalisten, "eläimellisten" halujen ja tunteiden konfliktissa viimeksi mainittujen tukahduttamisesta muodostui keskeinen kulttuuritehtävä - sivistyksen valo synnytti vastakohtakseen sitä alati seuraavan siveettömyyden varjon
- aistimellinen *Sinnlichkeit* ei voinut olla rationaalista järkeä ja kulttuurista siveellisyyttä, *Sittlichkeitia* täydentävä tiedon lähde, vaan snellmanilaisen subjektin oli määrä muuttua itselleen läpinäkyväksi niin, että kaikki hänessä oleva "itsensä kanssa ristiriitainen", "itselleen vieras", muuttui tajutuksi, järjellistetyksi, yleiseksi; yksilö saatettiin kokonaisuudessaan kielellisen hallinnan piiriin
- → näin symbolista ilmaisuja vaille jäävästä halusta ja aistimellisuudesta tuli käsitteellinen mahdottomuus, sillä olemassaolon oikeus voitiin antaa vain sellaisille tarpeille, jotka voitiin oikeuttaa jonkin yksilöä suuremman kollektiivisubjektin, perheen, kansakunnan, valtion tai maailmanhengen, tahdon mukaisina
- samalla tunnustettu jännite yhteisön ja yksilön väliltä uhkasi kadota, sillä määrittelemättä jäi tilanne, jossa yksilö olisi voinut henkilökohtaisten tuntemustensa ja kokemustensa pohjalta kyseenalaistaa kansakunnan tietämyksen, tavat ja lait, tai puolustaa henkilökohtaisia oikeuksiaan väitettyä kokonaisuuden etua vastaan
- ↔ kun valtio ymmärrettiin kaikkien kansalaisten todellisen vapauden ruumiillistumaksi, mikään yksilönvapauden nimissä esiintyvä vastarinta sitä kohtaan ei ollut oikeutettua
- Yhtä mahdotonta oli kansakunnan arvostelu jonkin universaalineettisen ihanteen pohjalta, vetoamalla kaikkia ihmisiä heidän yhteisen ihmisyytensä perusteella koskeviin arvoihin
- ↔ niistäkin tuli Snellmanille jotain konkreettisesti olemassa olevaa vain silloin, kun kansakunta oli käsittänyt ne itsenäisesti ja antanut niille kansallishengen mukaisen omaperäisen muodon
- maailmanparantaja, joka niiden nimissä vaati yhteisönsä jäseniä muuttamaan elämänsä ja vaivalla omaksutut toimintatapansa, rinnastui Snellmanin silmissä lainrikkokseen, "jonka asemaan hän myös asettautuu ryhtyessään sanasta tekoon"
- → näin snellmanilaisen kansallisajattelun pohjavireestä tuli yksiarvoista ja totaalista, sillä kansallistahdon jakautuminen kahteen tai useampaan toisistaan poikkeavaan, mutta yhtä oikeutettuun näkökantaan oli jo käsitteellisesti mahdotonta
- ↔ voitiin vain keskustella siitä, mikä kansakunnan etu kulloinkin oli, mutta pohjimmiltaan tämä etu oli aina yksi ja jakamaton

- Samanaikaisesti Snellman salli kritiikin esittämisen vain niille miehille, jotka olivat kulkeneet koko tien pakosta vapauteen: ensin samastuneet kulttuuriinsa, ja saavuttaneet sitten kehityksen ylimmän asteen, jolla pystyivät soveltamaan kulttuurinsa tapoja ja lakeja oman harkintansa varassa
- → siten vallitsevaa järjestystä saivat muuttaa vain kulttuurisen kypsyytensä osoittaneet valtionkansalaiset
- He myös määrittelivät kypsyyden ehdot, sillä he tiesivät, mitkä tarpeet olivat historiallisesti oikeutettuja ja sopuoinnussa kokonaisuuden kulloisenkin edun kanssa
- Vaikka toiminta sen mukaan, mikä oli objektiivisesti oikein ja kansallishengen mukaista, saikin Snellmanin ajattelussa toisinaan puolustaa jopa suoranaista kansalais-tottelemattomuutta, hän esitti myös ehdottoman vaatimuksen alistua tähän objektiivisesti oikeaan

***

- koska tämänpäiväisen seminaarimme aiheena on "sivistynyt ylioppilas eilen ja tänään", on lopuksi paikallaan sanoa muutama sana siitä, miten Snellmanin edellä esitetty, anti-subjektivistinen ihmiskäsitys suhtautuu yliopistoon ja akateemiseen vapauteen
- jos koululaitos vielä perustuikin pakkoon, oli yliopistossa Snellmanin mukaan olennaista, että jokainen "päättää itse, ratkaisee itse sekä tiedosta että toiminnasta"
- vaikka historia antoikin jälkikäteen tuomionsa niin tieteellisten oppijärjestelmien, kansakuntien kuin valtioidenkin säilymisestä tai kaatumisesta, ei saman ajan yksilöillä ollut muuta totuuden tuomaria kuin oma vakaumuksensa
- → omaan vakaumukseen taas ei ollut muuta tietä kuin oma työskentely, oma tutkimus
- akateemisen vapauden laadun Snellman kiteytti Raamatun sanoihin: "Koetelkaa kaikkea ja valitkaa paras!"
- samalla Snellman kuitenkin kavahti ajatusta, että akateeminen vapaus - sen enempää kuin mikään muukaan vapauden laji - olisi merkinnyt vuosisataisten perinteiden ja "vallitsevien olojen vaatimusten" kieltämistä
- → akateeminen vapaus ei tarkoittanut mielivaltaa, Snellmanin sanoin "tietämisessä jumalatonta epäuskkoa ja toiminnassa kahleetonta anarkiaa"
- <z> kyse oli päinvastoin siitä, että opiskelija oivalsi perinteisten oppien olevan välttämättömiä myös itsenäiselle tiedolle, mikä muutti auktoriteettiä ja muistitiedon yksilön omaksi vapaaksi päätökseksi ja vakaumukseksi
- Kärjistäen voidaan jopa väittää, että akateemisen vapauden viimekätiseksi oikeutukseksi tuli Snellmanilla se, että ylioppilaat saatiin saumattomammin oksastettua vallitsevaan järjestykseen

- ↔ oppihan yksilö yliopistolla patukaniskujen ja ulkoisen lainkuuliaisuuden sijasta hallitsemaan itseään itsensä kautta, omasta vapaasta tahdostaan
- → ulkoinen hallinta kääntyi vapaaehtoiseksi itseilmaisuksi

- näin Snellman siis päätyi sekä ihmis- että yliopisto- käsityksessään kaksijakoisuuteen ja ristiriitaisuuteen
- toisaalta hän esitti voimallisesti vaatimuksen autonomisesta moraalisubjektiudesta ja autonomisesta sivistysyliopistosta
- <z> ajattelunvapauden linnakkeen sijasta yliopistosta kuitenkin oltiin samalla vaarassa tehdä tie sisäistettyyn herruuteen, jossa autonominen moraalisubjekti samastui alistajiensa motiiveihin ja tarkoitusperiin
- → sivistyneestä ylioppilaasta tuli oman itsensä sisäinen alistaja